

Integraal Toezicht Jeugdzaken
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Goed voorbereid naar school

Samen aan de slag met taalachterstand

Inhoud

Inleiding **5**

Taalachterstand **7**

Aandachtspunten en aanbevelingen voor de lokale aanpak **19**

Interviews

Jan Paantjens, wethouder maatschappelijke ontwikkeling in de gemeente Halderberge:

'Het ITJ rapport was een soort gratis advies'

Silvana van Ginneken, beleidsmedewerker onderwijs gemeente Tilburg:

'We hebben allen de ambitie om het taalniveau te verhogen'

Manfred Werger, directeur van de Rooms-Katholieke basisschool de Bukehof in Oudenbosch:

'ITJ was de katalysator'

Marion Vriens, coördinator van het Centrum voor Jeugd en Gezin in de gemeente Roosendaal:

'Zoeken naar manieren om met ouders in gesprek te komen'

Hans Cohen de Lara, educatief consultant:

'Belangrijk is, dat het op een speelse wijze gaat'

Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) is een samenwerkingsverband van vijf rijksinspecties die toezicht houden op organisaties voor jongeren. Bij ITJ staat het belang van het kind centraal. ITJ richt zich in haar toezichtonderzoek op problemen van en door jongeren.

De vijf inspecties die binnen ITJ samenwerken zijn:

- Inspectie voor de Gezondheidszorg
- Inspectie van het Onderwijs
- Inspectie Jeugdzorg
- Inspectie Veiligheid en Justitie
- Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Goed voorbereid naar school

Samen aan de slag met taalachterstand

Themabericht Integraal Toezicht Jeugdzaken

*Vroegtijdig signaleren en
het gezamenlijk aanpakken
van taalachterstand is
belangrijk voor de verdere
ontwikkeling van het kind.*

Inleiding

De meeste kinderen gaan naar de basisschool als ze vier jaar worden. Vaak kijken ze er al weken naar uit en vol vertrouwen starten ze in groep 1 om daar spelenderwijs onder meer voorbereid te worden om te leren lezen, schrijven en rekenen. In de periode daarvoor zijn de kinderen al door het consultatiebureau gevolgd en zijn ze vaak al naar de kinderopvang en/of een peuterspeelzaal geweest.

Een kind ontwikkelt zich op verschillende gebieden zoals spraak, grove en fijne motoriek, sociale vaardigheden en leervermogen. Soms verlopen deze ontwikkelingen langzamer dan mag worden verwacht en ontstaat achterstand. Zo begint ruim een kwart van de kinderen met een taalachterstand aan de schoolloopbaan. Op latere leeftijd kan taalachterstand doorwerken in een verhoogd risico op voortijdige schooluitval, werkloosheid en maatschappelijke marginaliteit.

Vroegtijdig signaleren en het gezamenlijk aanpakken van taalachterstand is belangrijk voor de verdere ontwikkeling van het kind. Een eenmaal opgelopen achterstand wordt nauwelijks of alleen met zeer veel moeite weer ingehaald.

Rijk en gemeenten zetten dan ook extra in op taal om hiermee de kansen van kinderen en jongeren te verbeteren. Naast het geld dat bestemd is voor het bestrijden van onderwijsachterstanden ontvangt de gemeente middelen om voorschoolse educatie van goede kwaliteit te realiseren. Op 12 maart 2012 hebben de Minister van Onderwijs en de wethouders van de 37 grootste gemeenten afspraken gemaakt om taalachterstand bij jonge kinderen in een vroeg stadium aan te pakken. Het doel is om kinderen zo veel mogelijk zonder taalachterstand naar de basisschool te laten gaan.

In de afgelopen periode heeft Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) in vier gemeenten onderzoek gedaan naar 'Goed voorbereid naar school, samen aan de slag met taalachterstand'. Het gaat om de gemeenten Halderberge, Roosendaal, Tilburg en Zaanstad. Met dit themabericht willen we u op de hoogte brengen van de rode draad in de uitkomsten van dit onderzoek. Ook komen een wethouder en een aantal professionals aan het woord.

Taal als toegangspoort tot ontwikkeling

Taal is de toegangspoort tot ontwikkeling. Een kind dat de Nederlandse taal goed beheerst, heeft daar op allerlei gebieden in zijn leven voordeel van. Kinderen leggen in hun jonge jaren de basis voor hun verdere ontwikkeling. Het vermogen om taal te begrijpen en zelf te produceren is een belangrijke voorwaarde voor de ontwikkeling van allerlei andere vaardigheden. Met andere woorden: als er iets misgaat in de taalontwikkeling, heeft dat gevolgen voor de ontwikkeling op allerlei andere terreinen.

Door hun taalachterstand missen kinderen (verbale) informatie: ze begrijpen niet wat er van hen gevraagd wordt, hebben een beperkte woordenschat, leggen moeilijk verbanden en hebben moeite met het herkennen van verschillende situaties in het dagelijks leven.

Ook blijven ze vaak achter op sociaal-emotioneel vlak. Uit onderzoek blijkt dat kinderen van laag-opgeleide ouders een verhoogd risico lopen op een vertraagde ontwikkeling in de Nederlandse taal¹. Peuters met een achterstand in taalbegrip en taalproductie ondervinden, vaker dan andere kinderen, ook op latere leeftijd taalproblemen, vaak in combinatie met een leesachterstand en gedragsproblemen². Taal geeft kinderen kansen op volwaardige maatschappelijke participatie³. Als de samenleving de kansen van kinderen wil vergroten, ligt hier dus een grote uitdaging.

¹ Hart en Risley, 1995 en van Hell, 2004

² Silva, Williams & McGee, 1987, in van Hell, 2004

³ Het hebben van taalproblemen wordt genoemd als een risico-factor voor het ontwikkelen van crimineel gedrag in 'Tomorrows Criminals: the development of child delinquency and effective interventions' van Rolf Loeber e.a. Ashgate Press, 2008. Het niet hebben van taalproblemen wordt als een van de beschermende factoren beschreven.

Taalachterstand

Er zijn verschillende oorzaken voor het ontstaan van een taalachterstand, zoals onvoldoende stimulering, verstoorde taalontwikkeling of meertaligheid. Voor elke oorzaak geldt dat tijdige signalering belangrijk is. De overheid heeft de gemeenten daarvoor verantwoordelijk gemaakt in de Wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (OKE)⁴.

**Prof. Dr. P. P. M. Leseman⁵,
Faculteit Sociale Wetenschappen PED,
Universiteit Utrecht**

‘De studies stapelen zich op die zeggen dat de vroege kindertijd, tot vier jaar, voor taalontwikkeling cruciaal is. In die tijd leert een kind onder meer de basis van grammatica. Als je die basis niet hebt, krijg je het moeilijk op school. We zijn nog niet zo ver, maar het zou mij niet verbazen als blijkt dat voor een belangrijk deel van de cognitieve vaardigheden hetzelfde geldt als voor het sociaal-emotioneel gebied: wie ze in de eerste jaren niet goed aanleert, haalt dat heel moeilijk nog in.’

⁴ 1 augustus 2010

⁵ Uit artikel: ‘Leren begint in de wieg’,
Edwin Kreulen/Trouw, 16-09-2003

Dat kinderen niet hetzelfde taalniveau hebben als hun leeftijdsgenoten kan verschillende redenen hebben⁶. Voorbeelden hiervan zijn:

Onvoldoende stimulering - Als kinderen niet voldoende gestimuleerd worden met talige interactie kan een achterstand in hun taalontwikkeling ontstaan. Een lage sociaal-economische status kan hiervoor een indicator zijn. Kinderen uit de middenklasse in de leeftijd van 3 jaar hebben twee keer zo veel taal gehoord als kinderen uit een lagere klasse op dezelfde leeftijd⁷. Volwassenen uit de middenklasse passen hun taalgebruik aan het taalniveau van hun kind aan en stellen vragen om het taalgebruik te stimuleren ('Waarom eet je je boterham niet op?'). In lagere sociale milieus worden vaak concrete opdrachten gegeven, die van het kind geen uitgebreide talige reactie vragen ('Eet je bord eens leeg.')⁸.

Daarnaast verschilt de Nederlandse taal die thuis gebruikt wordt vaak van de op school gebruikte taal⁹. De woorden in de schooltaal zijn bijvoorbeeld moeilijker dan die in de thuistaal¹⁰. Ook zinnen in de schooltaal zijn vaak moeilijker en langer dan in de thuistaal. Door deze verschillen tussen schooltaal en thuistaal is een taalachterstand niet altijd direct zichtbaar; het kind beheerst immers wel de gewone, dagelijkse taal. In dit soort gevallen is extra aandacht nodig om een taalachterstand op te merken.¹¹

Verstoorde taalontwikkeling - Een andere mogelijke reden voor het ontwikkelen van taalachterstand is een verstoorde taalontwikkeling. Een kind ontwikkelt zich in dat geval in talig opzicht niet conform de verwachte fasen. De oorzaak hiervan kan een bij de geboorte opgelopen hersenbeschadiging, ziekte of een ongeluk zijn. In dat soort gevallen heeft een kind vaak niet genoeg aan taalstimulering alleen. Een complicerende factor hierbij is dat kinderen in hun eigen tempo hun taalvaardigheid ontwikkelen. Een achterstand vandaag betekent dus niet automatisch een achterstand morgen.

Tweetaligheid - Volgens prof.dr. P.P.M. Leseman kan tweetaligheid een beschermende, maar ook een risicofactor zijn voor taalontwikkeling¹². Het effect van een tweede taal hangt volgens Leseman namelijk samen met het kennisniveau van de ouders. Als de ouders beide talen gelijkmatig en op een hoog niveau gebruiken, kunnen kinderen beide talen machtig worden en zelfs andere talen eenvoudiger leren. Als het taalniveau bij één van de talen of beide talen laag is, kan het resultaat zijn dat beide talen niet goed worden aangeleerd. Tweetalige kinderen hebben extra aandacht nodig en zullen er langer over doen om Nederlands te leren dan kinderen die in het Nederlands gesocialiseerd zijn¹³.

Als kinderen echter over een goede basis beschikken, zullen ze weinig problemen hebben om de Nederlandse taal snel op te pakken¹⁴. Het kind kent dan immers al veel begrippen en algemene taalregels in de moedertaal, en heeft zich al in taal leren uitdrukken¹⁵.

Een ouder

'Thuis spreek ik zowel Turks als Nederlands met Akin. Het praten (bijvoorbeeld aan tafel tijdens het eten) doe ik in het Turks, maar voorlezen gebeurt in het Nederlands. Als Akin speelt, praat hij zowel Turks als Nederlands. Het consultatiebureau heeft geadviseerd Akin eerst de moedertaal te leren, dan leert Akin vanzelf ook wel Nederlands. Daarom spreek ik nu thuis Turks met Akin.'

⁶ educatie-en-school.infonu.nl

⁷ Hart en Risley, 1995, in Leseman en van der Leij, 2004

⁸ Van Hell, 2004

⁹ Prof. J. Cummins onderscheidt in 'Language Development and Academic learning' (1991) de Basic Interpersonal skills (BICS) en de Cognitive Academic Language Skills (CALP). De ontwikkeling van BICS vindt vooral thuis plaats en de ontwikkeling van CALP vooral op school.

¹⁰ Bron: Kennislink.nl schooltaal of thuistaal: wat leren jonge kinderen thuis

¹¹ Bron: educatie-en-school.infonu.nl

¹² In 'Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid', Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij en J.C.I. de Pree, 2007

¹³ Van Hell, 2004

¹⁴ educatie-en-school.infonu.nl

¹⁵ Klooster, 2006

Jan Paantjens, wethouder maatschappelijke ontwikkeling in de gemeente Halderberge:

‘Het ITJ-rapport was een soort gratis advies’

Jan Paantjens is al enkele jaren wethouder maatschappelijke ontwikkeling in de gemeente Halderberge. In zijn portefeuille zitten onder meer zorg, onderwijs, jeugd, volksgezondheid en cultuur. Daarvoor was hij onder andere directeur van een basisschool.

Het ITJ-onderzoek vond hij vanaf het eerste begin al belangrijk, omdat je van zo'n onderzoek als gemeente alleen maar kunt leren. Paantjens ziet het als een soort gratis advies. Halderberge bestaat uit vijf kernen van 1.200 tot 12.000 inwoners, in totaal bijna 30.000 inwoners. In de gemeente is al het nodige gedaan aan taalachterstand. Er bestaat een goed overleg met alle instellingen, maar toch bleef een belangrijk verbeterpunt dat je moet zorgen voor een gezamenlijke kijk op de problemen. En dat je het dan ook op dezelfde manier verwoordt. Paantjens onderschrijft de aanbeveling van ITJ van een gezamenlijke visie. Want als die er eenmaal is, dan worden de gemeentelijke regie en het sturen op resultaten wat eenvoudiger. Vandaar ook dat Paantjens op korte termijn om de tafel wil met alle betrokken instellingen om hierover te praten.

‘Zelf heb ik mijn eigen kinderen ook altijd voorgelezen voor het slapen gaan’

Tenslotte is ook dat een van de actiepunten die voortkomt uit het ITJ-onderzoek. Hij wil bij de presentatie van het ITJ-rapport dan ook graag een inleiding door Hans Cohen de Lara; zijn bijdragen zijn prikkelend en wetenschappelijk onderbouwd. Cohen de Lara weet op een pakkende manier duidelijk te maken waarom taalontwikkeling in het algemeen en voorlezen op jonge leeftijd in het bijzonder zo belangrijk zijn. Een extra taak wat dit betreft ligt onder meer bij het consultatiebureau, zeker als ze daar ook wijzen op nut en noodzaak van het voorlezen van kinderen op jonge leeftijd. Overigens is het de Halderbergse beleving dat ook het Centrum voor Jeugd en Gezin hier een omvangrijke bijdrage aan kan leveren.

‘Zelf heb ik mijn eigen kinderen (het zijn inmiddels pubers) ook altijd voorgelezen voor het slapen gaan, ik kom tenslotte uit het onderwijs. Het is niet alleen goed voor de taalontwikkeling, maar het geeft op dat moment ook een stukje rust, zelfs als je enge verhalen voorleest’.

Silvana van Ginneken is sinds 2002 werkzaam bij de gemeente Tilburg als beleidsmedewerker Onderwijs en Jeugd. Momenteel is zij bezig met het opstellen van een stedelijk taalactieplan, deels naar aanleiding van het ITJ-rapport.

Gevraagd naar de reactie in Tilburg op het rapport zegt ze: 'Die was heel positief; de resultaten waren zonder meer herkenbaar. Ik vond de uitvoering door ITJ zeer gedegen. Het rapport bevat concrete aanknopingspunten en het was duidelijk waar de verbeterpunten lagen. We zien het eigenlijk als een soort nulmeting.

'Het taalactieplan is een gezamenlijke ambitie van de gemeente en het onderwijs'

We hebben rapport en aanbevelingen laten vaststellen door het College en daar is besloten dat dit wordt meegenomen in de ontwikkelingen van het taalactieplan en de verdere ontwikkeling van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG).

De belangrijkste verbeterpunten zijn wat mij betreft:

- samenwerking en afstemming (en dan vooral de onderlinge informatieoverdracht),
- het zorgen voor een gedeelde kijk op de problemen; bijvoorbeeld via de stadsmonitor achterhalen waar de taalachterstand het grootst is,
- de rol van de ouders: zij moeten meer betrokken worden, maar zich er ook bewust van zijn wat ze zelf allemaal kunnen doen.

De monitor is voor ons een instrument om te kunnen sturen op resultaten. Daarvoor worden afspraken gemaakt met basisscholen over vroegschoolse educatie. Het taalactieplan is een gezamenlijke ambitie van de gemeente en het onderwijs. Naast het primair onderwijs is onder andere ook de kinderopvang erbij betrokken. Er ligt nu een projectvoorstel waarmee het 'veld' (WSNS, Brede School, basisonderwijs en kinderopvang) akkoord is. Dit gaat nu door enkele groepen (onder andere ook bibliotheek, jeugdzorg, hoger onderwijs) verder uitgewerkt worden in concrete maatregelen. Onze gezamenlijke kijk bestaat eruit dat we allen de ambitie hebben om wat te gaan doen aan het verhogen van het taalniveau'.

Silvana van Ginneken, beleidsmedewerker
Onderwijs en Jeugd in Tilburg:

'We hebben allen de ambitie om het taalniveau te verhogen'

Vroegtijdige signalering

Diverse landelijke beleidsmaatregelen verplichten gemeenten om taalachterstanden bij kinderen aan te pakken. Het is belangrijk dat vroeg te doen zodat kinderen niet vanwege een slechte taalbeheersing op meerdere terreinen een achterstand oplopen. De jeugdgezondheidszorg en in het bijzonder het consultatiebureau hebben een belangrijke rol in de vroegtijdige signalering. Er zijn hiervoor diverse screeningsinstrumenten beschikbaar. Voorbeelden zijn het Van Wiechenschema in de eerste twee levensjaren, het VTO-taalsignaleringsinstrument en Lexi- en Lexiconlijsten op tweejarige leeftijd, de Gereviseerde Minimum Spreeknormen GMS/SNEL en het Taal-instrument (TSI).

Een professional

'Het signaleren van risico's, waaronder het mogelijk ontstaan van taalachterstand, begint al bij de perinatale vroeg-signalering. Op dag 4-7 na de geboorte vindt een eerste huisbezoek plaats voor gehoorscreening en hielprik. Binnen twee weken na de geboorte vindt er een tweede huisbezoek plaats door de verpleegkundige. Tijdens het huisbezoek werkt de verpleegkundige een lijst met risicofactoren af. Het eerste huisbezoek is heel belangrijk. Dit geeft veel informatie.'

Taalstimulering

Taalstimuleringsprogramma's blijken een positieve invloed te hebben op de taal- en denkcapaciteit van jonge kinderen. Degenen die een beslissende rol kunnen spelen bij deze programma's zijn de instellingen waarmee jonge kinderen in hun eerste jaren in aanraking komen: de jeugdgezondheidszorg (het consultatiebureau), de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf, de basisschool, het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Samen moeten zij ervoor zorgen dat kinderen met risico op een taalachterstand tijdig worden opgespoord en een op hen en de ouders toegesneden ondersteuning krijgen. Die samenwerking tussen instanties is van belang omdat de levens van ouders en kinderen immers niet zijn opgedeeld in de werkdomeinen van de afzonderlijke instellingen. Ouders willen dat hun probleem wordt opgelost. Wie dat doet, is voor hen van ondergeschikt belang. Daarvoor is overleg en afstemming nodig van alle betrokken partijen.

Er lopen diverse pilots en experimenten om taalachterstand aan te pakken. Ook zijn er verschillende programma's opgestart. Voorbeelden zijn het landelijk experiment 'Startgroepen', Het Rotterdams Taal Effect (RTE) en de VoorleesExpress.

Meer voorbeelden zijn te vinden onder 'Nieuws' op www.taalkrachtvoorgemeenten.nl

Voor- en Vroegschoolse Educatie

De overheid erkent de noodzaak om taalachterstanden vroeg op te sporen en aan te pakken, en heeft daarom per 1 augustus 2010 de wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (OKE) in werking gezet. Deze wet moet onder andere zorgen voor meer en betere voorschoolse educatie in de kinderopvang en peuterspeelzalen en verplicht gemeenten ook om ouders van peuters met een mogelijke (taal)achterstand te informeren over voorschoolse educatie. Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) is onderwijs dat specifiek bestemd is voor zeer jonge kinderen met een (taal)achterstand. Het is onderdeel van het landelijke onderwijsachterstandenbeleid waarmee in peuterspeelzalen, kinderopvang en basisscholen taalachterstanden worden aangepakt.

Jonge kinderen van 2,5 tot en met 4 jaar met risico op een taalachterstand kunnen educatieve programma's (voorschoolse educatie) volgen bij de peuterspeelzaal of kinderopvang. Zij krijgen een aantal dagdelen per week extra begeleiding en leren spelenderwijs de Nederlandse taal. Sommige (niet alle) peuterspeelzalen en instellingen voor kinderopvang verzorgen voorschoolse educatie. Zij bieden een VVE-programma aan, zijn verantwoordelijk voor dat aanbod en ook voor de organisatie van een goed doorlopende leerlijn. Daarvoor werken ze samen met basisscholen en met elkaar. Zodra de peuters naar de basisschool gaan, loopt de voorschoolse educatie over in vroegschoolse educatie. Deze wordt gegeven in groep 1 en 2 van de basisschool. Basisscholen verzorgen vroegschoolse educatie. Voor een goed doorlopende leerlijn werken ze samen met peuterspeelzalen en instellingen voor kinderopvang. Voorbeelden van VVE-programma's¹⁶ zijn Piramide, Ko-totaal (Puk & Ko), Startblokken en Kaleidoscoop.

Gemeenten zijn verplicht voldoende voorschoolse educatie van goede kwaliteit te realiseren en om ouders van peuters met een mogelijke (taal)achterstand te informeren over voorschoolse educatie. De gemeenten zijn verder verplicht afspraken te maken met de kinderopvang, peuterspeelzaal en basisschool over de doorlopende leerlijn. De Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst (GGD) houdt toezicht op de naleving van de kwaliteitseisen van de voorschoolse voorzieningen, de basiskwaliteit. De Inspectie van het Onderwijs houdt ook toezicht op de kwaliteit van de Voor- en Vroegschoolse Educatie.

Om te bepalen welke kinderen in aanmerking komen voor VVE, gebruiken gemeenten vooral de gewichtenregeling voor het basisonderwijs¹⁷. Dit is een regeling waarbij gekeken wordt naar het opleidingsniveau van de ouders. Ook onder niet-gewichtenkinderen bevinden zich soms kinderen die baat hebben bij VVE. Het verschilt per gemeente of zij in een programma terechtkomen of niet. Een indicatie voor VVE kan onder andere worden afgegeven door het consultatiebureau, met behulp van de 'KIPPI'¹⁸ peutersignaleringslijst. Peuterspeelzalen krijgen van de gemeente een financiële tegemoetkoming om VVE aan te kunnen bieden.

¹⁶ Zie: 'Resultaatbepaling van VVE door scholen: een verkenning', Utrecht, juni 2010 Inspectie van het Onderwijs.

¹⁷ De gewichtenregeling in het basisonderwijs is een regeling die bepaalt voor welke kinderen een school extra middelen ter beschikking krijgt voor het wegwerken van onderwijsachterstanden. Vanaf 2006 is het opleidingsniveau van de ouders de bepalende factor hiervoor. Het gewicht wordt bepaald op basis van een door de ouders ondertekende ouderverklaring.

¹⁸ KIPPI staat voor Kort Instrument voor de Psychologische- en Pedagogische Probleeminventarisatie (Kousemaker 1997). Dit instrument wordt gebruikt om verzorgings-, ontwikkelings- en opvoedingsvragen te signaleren.

Manfred Werger, directeur van de Rooms-Katholieke basisschool 'De Bukehof' in Oudenbosch:

'ITJ was de katalysator'

Manfred Werger is directeur van de Rooms-Katholieke basisschool 'De Bukehof' in Oudenbosch, in de gemeente Halderberge. Als directeur maakt hij deel uit van het zorgteam en wekelijks heeft hij overleg met de intern begeleider van de school. De Bukehof was betrokken bij het onderzoek van ITJ.

Werger is zeer positief over het ITJ-rapport: 'Daar kan men zeker mee aan de slag. Er is hier een vijftal basisscholen, een vitaal deel van de focus van de Inspectie ligt natuurlijk op het jonge kind, het kleuteronderwijs. Vanuit de ketengedachte zijn er voor de gemeente veel instanties die zich met mogelijke probleemgebieden of risicogebieden (bijvoorbeeld: taalachterstand, zorg, sociale-emotionele achterstanden) bezighouden. Maar in de praktijk blijkt dat er bijvoorbeeld niet eenzelfde manier van dossiervorming bestaat.

Zo ook is er één loket Zorg en Jeugd, toch wordt er bij problemen lang niet altijd een melding gedaan of om advies gevraagd. Alleen daarom was het ITJ-onderzoek al goed: Men weet elkaar nu beter te vinden. Ook het CJG is nu duidelijker zichtbaar als partner in de keten.

'Het aandeel allochtone kinderen op onze school is 10%'

De scholen zijn onlangs bezocht door de Inspectie van het Onderwijs. In hun toets zit ook het onderdeel 'zorgaanpak'. Het ITJ-onderzoek heeft mede een bijdrage geleverd aan de begeleiding van kinderen, de aanpak van achterstanden, de focus op het jonge kind en de 'zorg' in de scholen. Het aandeel allochtone kinderen verschilt per school. Bij ons is dat 10%, bij andere scholen ligt dit percentage hoger. De demografie van de gemeente vormde in het verleden een prikkel om meer te doen aan taalachterstand op een breed terrein. Zonder meer een verdienste van de direct betrokkenen en de gemeentelijke projectcoördinatoren. Naar mijn idee is iedereen goed bezig en ITJ vormde daartoe de katalysator'.

Marion Vriens is coördinator van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) in Roosendaal. De conclusies van het ITJ-rapport waren volgens haar herkenbaar. Verder was het onderzoekstraject zorgvuldig opgezet en was alles duidelijk uitgelegd.

‘Inmiddels liggen er twee plannen van de gemeente: het actieplan 2012-2013 en een plan voor samenwerking rond taal. Bij dat laatste is vooral een eenduidige formulering van groot belang. De rol van het CJG bestaat uit het verzorgen van opvoeden en opgroei ondersteuning naar ouders en het nauw samenwerken met Zorg Advies Teams (ZAT’s) op scholen en het veiligheidshuis. In feite brengen wij gezin, school en zorg bijeen, vanuit de één gezin, één plan gedachte. Sinds het ministerie de gelden in het gemeentefonds stort, wordt het CJG door de verschillende partijen gezien als een structurele partner. Daarnaast worden er rond de transitie van de jeugdzorg momenteel duidelijke uitspraken gedaan over de rol van het CJG.

‘Vaak komen de ideeën rechtstreeks uit de praktijk’

Wat taalachterstand betreft hebben we in Roosendaal een goed aanbod van projecten. Zo loopt er bijvoorbeeld een pilot van video home training, waarbij ouders vooral te zien krijgen wat goed gaat. Dergelijke programma’s worden in overleg met de gemeente en de verschillende organisaties opgezet. Vaak komen de ideeën ervoor rechtstreeks uit de praktijk. Een ander voorbeeld is het Triple P programma, waarbij met ouders geïmplementeerd wordt hoe ze met hun kinderen in gesprek kunnen komen. En dat geldt dan – inderdaad – ook voor allochtone ouders. Ik zie hoe medewerkers naar manieren zoeken om naast ouders te gaan staan om hen van daaruit verder te motiveren en te begeleiden’.

Toelichting: De naam ‘Triple P’ staat voor positief pedagogisch programma. Het oorspronkelijk Australische programma voor opvoedingsondersteuning is bedoeld voor ouders met kinderen van 0 tot 16 jaar. Triple P is een laagdrempelig, integraal programma met als doel (ernstige) emotionele en gedragsproblemen bij kinderen te voorkomen door het bevorderen van competent ouderschap. Zie ook : www.triplep-nederland.nl

Marion Vriens, coördinator van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) in Roosendaal:

‘Zoeken naar manieren om met ouders in gesprek te komen’

Gemeentelijke verantwoordelijkheid

De gemeenten hebben de laatste jaren een steeds grotere wettelijke verantwoordelijkheid gekregen. Naast het reeds genoemde beleid voor VVE is er een sterkere nadruk komen te liggen op de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het lokaal preventief jeugdbeleid, voortkomend uit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)¹⁹, de CJG's en de Lokaal Educatieve Agenda (LEA).

Voor het bestrijden van onderwijsachterstanden ontvangt de gemeente middelen om voorschoolse educatie van goede kwaliteit te realiseren voor de doelgroepkinderen uit de gemeente. Het geld is eveneens bestemd voor andere activiteiten voor kinderen in het primair onderwijs met een grote achterstand in de Nederlandse taal, zoals het inrichten van schakelklassen²⁰. Op 30 september 2010 publiceerde het kabinet-Rutte-Verhagen het regeerakkoord VVD-CDA en het gedoogakkoord met de PVV. Hierin staan maatregelen aangekondigd waarin de gemeente verantwoordelijk wordt voor alle jeugdzorg die nu onder Rijk, provincies, gemeenten, AWBZ en zorgverzekering valt. Gemeenten krijgen door de overheveling van de jeugdzorg, de decentralisatie AWBZ extramurale begeleiding naar de Wmo, Passend Onderwijs en Werken naar Vermogen veel nieuwe taken en bevoegdheden.

¹⁹ In de Wmo zijn gemeentelijke taken vastgelegd: het verstrekken van informatie aan ouders, kinderen en jeugdigen over opvoeden en opgroeien, de signalering van problemen door instellingen als jeugdgezondheidszorg en onderwijs, de toegang tot het gemeentelijk hulpaanbod, het beoordelen en toeleiden naar voorzieningen aan de hand van een 'sociale kaart' voor ouders, kinderen, jeugdigen en verwijzers, het bieden van pedagogische hulp (advisering en lichte hulpverlening) en het coördineren van zorg in het gezin op lokaal niveau.

²⁰ Het doel is om leerlingen gedurende een schooljaar zodanig bij te spijkeren dat zij daarna in staat zijn om het onderwijs op hun eigen niveau te vervolgen. Zij krijgen gedurende dat schooljaar intensief taalonderwijs.

Het ITJ onderzoek ‘Goed voorbereid naar school, samen aan de slag met taalachterstand’

In Nederland begint ruim een kwart van alle kinderen met een taalachterstand²¹ aan hun schoolloopbaan. Dat betekent dat ongeveer 200.000 peuters en kleuters een ongunstige startpositie hebben. Omdat taalontwikkeling de sleutel vormt tot de verdere ontwikkeling van kinderen, heeft een achterstand op dit gebied grote gevolgen. Kinderen die het Nederlands slecht beheersen kunnen onvoldoende profiteren van de mogelijkheden die de school hen biedt om hun kennis, inzicht, vaardigheden en gedrag te ontwikkelen.

In het basisonderwijs, maar ook daarna, lopen deze jonge kinderen hun taalachterstand niet of nauwelijks in. Peuters met een achterstand in taalbegrip en taalproductie lopen grote risico's om ook op latere leeftijd taalproblemen te ondervinden, en lopen daarmee vaker dan anderen het risico ook een leesachterstand en gedragsproblemen²² te ontwikkelen. Hoe langer gewacht wordt met het aanpakken van die problemen, hoe moeilijker het is om de kinderen de (onderwijs)kansen te bieden waar ze recht op hebben, en hoe kleiner hun kansen op een volwaardige maatschappelijke participatie.

De mogelijkheid om op dit gebied maatschappelijke kansen voor kinderen te vergroten, is voor Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) aanleiding geweest om te onderzoeken hoe op lokaal niveau de ondersteuning en hulp aan kinderen met een (dreigende) taalachterstand is georganiseerd.

ITJ onderzocht in vier gemeenten – Halderberge, Roosendaal, Tilburg en Zaanstad – hoe instellingen samenwerken om taalachterstanden bij kinderen in de leeftijd van nul tot en met zes jaar, die opgroeien bij laagopgeleide ouders, vroegtijdig te signaleren en effectief aan te pakken. ITJ heeft van elk onderzoek een lokaal rapport opgesteld en aangeboden aan de wethouder. (www.jeugdinspecties.nl)

Werkwijze

Tijdens het onderzoek in de vier gemeenten zijn de volgende onderzoeksinstrumenten ingezet:

Deskresearch in schriftelijke bronnen, onder andere de gemeentelijke beleidsnotities over jeugdbeleid en onderwijs en over het CJG.

Interviews met vertegenwoordigers van gemeenten en instellingen om inzicht te krijgen in het aanbod en de werkwijze van de betrokken organisaties.

Dossieronderzoek in dossiers van kinderen van wie de (taal-)resultaten achterbleven, om te achterhalen welke instellingen betrokken waren en hoe ze hebben samengewerkt om een doorgaande lijn te realiseren.

Gesprekken met ouders van deze kinderen over de kwaliteit van de samenwerking door instellingen en over het effect ervan.

Versnellingskamer (Group Decision Room of GDR), een methode om met managers, beleidsmedewerkers en uitvoerende professionals tegelijk digitaal over onderwerpen te brainstormen en in een korte tijd meningen en ideeën te genereren. De verzamelde informatie is beoordeeld aan de hand van de kwaliteitscriteria uit het ITJ-toezichtkader.

²¹ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/taalachterstand-bij-peuters

²² Silva, Williams & McGee, 1987, in van Hell, 2004

Hans Cohen de Lara, educatief consultant en specialist op het terrein van taalontwikkeling:

‘Belangrijk is, dat het op een speelse wijze gaat’

Hans Cohen de Lara is educatief consultant en specialist op het terrein van taalontwikkeling. Bij de werkbijeenkomst op 14 november 2011 met de vier gemeenten verzorgde hij een inleiding over het belang van programma's om taalachterstanden op jonge leeftijd aan te pakken.

‘Dat heeft alles te maken met de ontwikkeling van de hersenen tussen 0 en 7 jaar. In die periode, dus zeg maar tot groep 2, 3, zijn die het meest kneedbaar. Dat geldt inderdaad zelfs voor 0-jarigen: het heeft nut om pasgeboren baby's al voor te lezen. Taalaanbod gaat namelijk vooraf aan taalproductie. Wanneer ouders zelf een beperkte taalontwikkeling hebben is het niet eenvoudig om hen daartoe te zetten, maar het heeft wel heel veel nut. Zoals Amerikaanse onderzoekers zeggen: less is more. Dat betekent dat je kiest voor hetgeen ze nog wel kunnen. Bijvoorbeeld aan tafel doorpraten over iets dat op tv is geweest. En ook een prentenboek voorlezen is mogelijk. Dat kun je ook laaggeleide ouders leren en bovendien levert het veel op: de kinderen horen goede (boeken)taal, ze vergroten hun woordenschat en hun taalbegrip. Voor ouders kan het ook inspirerend zijn. Wanneer ze merken dat ze het kunnen, worden ze vaak enthousiast. Bij alle programma's is belangrijk dat het op een speelse wijze gaat en vooral niet als een schoolse drill. Dat werkt niet.

‘Ze vergroten hun woordenschat’

Een kind kan op jonge leeftijd verschillende talen tegelijk aan. Belangrijk is vooral dat het een taal-aanbod op niveau krijgt en van een bepaalde kwaliteit. Dat betekent dat als allochtone ouders beter thuis zijn in hun moedertaal, ze dat beter kunnen spreken, omdat dan hun taalaanbod van hogere kwaliteit is. Het gaat niet alleen om de woordenschat van bijvoorbeeld het Nederlands, maar het gaat om het stimuleren van het denken. Dat is straks weer belangrijk voor het begrip en het gebruik van het Nederlands. In de eerste jaren is een belangrijke rol weggelegd voor bijvoorbeeld peuterspeelzaal-leidsters. De kwaliteit van hun taalgebruik verschilt per land en Nederland zit wat dat betreft zeker niet in de top. Dat is een punt van zorg. De G 37 krijgen nu geld om onder andere deze leidsters op een hoger niveau te krijgen. Voor dit doel is een aanpak ontwikkeld getiteld ‘Praten met volle mond’. Hiermee kunnen leidsters effectiever taalstimulerende gesprekjes met kinderen voeren en kunnen ze tegelijkertijd het niveau van hun Nederlands verhogen’.

Het consultatiebureau adviseert bijvoorbeeld om jonge kinderen in hun moedertaal aan te spreken en pas met Nederlands te beginnen als ze op de peuterspeelzaal of de basisschool komen.

Aandachtspunten en aanbevelingen voor de lokale aanpak

Uit het ITJ onderzoek in de gemeenten Halderberge, Roosendaal, Tilburg en Zaanstad komt een aantal knelpunten naar voren die de hulp en ondersteuning aan kinderen met (dreigende) taalachterstand en het gezin waarin ze opgroeien bemoeilijken. Vijf belangrijke aandachtspunten worden hieronder genoemd waarbij ook aanbevelingen worden gedaan.

Een professional

'Organisaties die de wil hebben om taalachterstanden aan te pakken, hebben helaas elk een eigen traject, eigen contactpersonen, eigen dossiervorming. Er is vaak nog niet sprake van een centrale aanpak, een duidelijke lijn.'

Een gedeeld perspectief is belangrijk

Om succesvol te kunnen samenwerken aan de aanpak van taalachterstand, moeten instellingen een gezamenlijke kijk hierop ontwikkelen, een gedeeld perspectief waaraan de partijen zichzelf en elkaar kunnen toetsen: ‘werken we aan hetzelfde?’. Alle betrokkenen moeten het eens zijn over antwoorden op vragen als ‘wanneer spreken we van een taalachterstand?’, ‘wat is de aard en de omvang van het probleem?’, ‘om welke kinderen gaat het?’, ‘wat voor advies geven we aan tweetalige gezinnen?’, ‘wat voor advies geven we als ouders niet goed Nederlands spreken?’

In de vier onderzochte gemeenten ontbreekt een dergelijke gezamenlijke, inhoudelijke visie op taalontwikkeling en taalachterstand geheel of gedeeltelijk. Elke instelling heeft zijn eigen opdracht en voert die uit vanuit zijn eigen visie. Het consultatiebureau adviseert bijvoorbeeld om jonge kinderen in hun moedertaal aan te spreken en pas met Nederlands te beginnen als ze op de peuterspeelzaal of de basisschool komen²³. Die visie op tweetaligheid wordt echter niet altijd gedeeld met andere instellingen. Ouders krijgen tegenstrijdige adviezen. Zolang de betrokken organisaties hun visie op taalontwikkeling en taalverwerving niet met elkaar delen, is het ook niet duidelijk welke consequenties hun visie heeft voor het aanbod van voor- en vroegschoolse voorzieningen. Het komt ook voor dat een gemeentelijke visie waarin taal als cruciaal voor de ontwikkeling wordt benoemd, niet bekend is of niet onderschreven wordt door de professionals die het jonge kind en het gezin begeleiden en ondersteunen in de taalontwikkeling.

Het gebrek aan een gezamenlijk perspectief blijkt onder andere uit de interviews die ITJ afnam met betrokken professionals:

‘Vaak worden kinderen van laagopgeleide allochtone ouders meertalig opgevoed. De verpleegkundigen of consultatiebureau-artsen geven ouders het advies het kind in de eerste levensfase in de moedertaal op te voeden. Zij adviseren de ouder: spreek in de taal die je het beste beheerst. Als deze kinderen op de peuterspeelzaal komen of in kinderdagverblijven, kunnen deze adviezen overeenkomen met de opvattingen die daar gelden, maar ook afwijken. Ouders krijgen dan het advies hun peuters in het Nederlands aan te spreken. Op de basisschool gaat men er eigenlijk van uit dat kinderen thuis ook Nederlands moeten spreken. Ouders geven aan dat zij moeilijk kunnen kiezen en onzeker worden bij deze adviezen. ‘Naar wie moeten we luisteren?’.

²³ Zie ook: <http://taaluniversum.org> van De Nederlandse Taalunie

Aanbeveling

Zorg voor samenhang in visie op taalachterstanden

Om taalachterstanden terug te dringen is een gezamenlijke visie op organisatie en aanpak nodig. Zorg ervoor dat gemeente en lokale instellingen met elkaar in gesprek gaan over hun visie op de voorbereiding van kinderen op school. Hoe kijken gemeente en instellingen naar taal, taalverwerving, meertaligheid en taalachterstand? Hoe beoordelen zij de risico's? Welke kinderen zijn kwetsbaar? En hoe stemmen zij hun aanbod hierop af? Een gedachtewisseling over een gemeenschappelijke visie op taalachterstand versterkt het draagvlak bij instellingen om samen – en vooral in samenhang – de problemen op te lossen. De uitdaging voor instellingen ligt erin om het kind als uitgangspunt te nemen, over de eigen grenzen heen te kijken en de meerwaarde te zien die samenwerking kan bieden. Het is niet nodig om nieuwe overlegvormen te creëren, maar om de discussie in de bestaande structuren te intensiveren. De uitkomst van een dergelijk overleg moet zijn dat alle betrokken instellingen het eens zijn over de noodzaak om het probleem aan te pakken en over de resultaten die ze nastreven. Het is een taak voor gemeenten om dit draagvlak bij instellingen te bevorderen.

Samenhang in het vroegtijdig signaleren en aanpakken van taalachterstand is nodig

Een professional

‘Organisaties zijn nog te veel organisatiegericht, te weinig kindgericht waardoor er weinig samenhang en verbinding is.’

De instellingen die nodig zijn voor de aanpak van (taal) achterstanden zijn in de gemeenten of in elk geval in de regio aanwezig, zoals het consultatiebureau, de jeugdgezondheidszorg (JGZ) en het CJG. Zij zijn, samen met de basisvoorzieningen als de overkoepelende stichtingen voor peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, de onderwijsbesturen en de basisscholen verantwoordelijk voor de vroegsignalering van hulpvragen in het gezin en de oplossing ervan. Er is aanbod genoeg, maar gemeenten weten niet of het goed is afgestemd op de doelgroep. Harde gegevens over de aard en omvang van het probleem – om hoeveel kinderen gaat het? In welke wijken wonen ze? Worden ze tijdig gesignaleerd? – ontbreken. Omdat de doelgroep niet in beeld is gebracht, is het ook niet mogelijk na te gaan of het bestaande aanbod aansluit bij hun behoeften. Het is onduidelijk of er lacunes zijn in het aanbod en of alle instellingen die dat aanbod kunnen leveren daadwerkelijk betrokken zijn. De instellingen die wel betrokken zijn, hebben de intentie om samen te werken, maar weten dat in de praktijk niet altijd op de beste manier te organiseren. Een partij die de regie in handen neemt, ontbreekt vaak.

Samenwerking, in de vorm van een multidisciplinaire aanpak, is wel nodig om een doorgaande lijn te krijgen in zorg, welzijn en onderwijs voor kinderen. De keten wordt sluitend als (passend) aanbod bij elkaar komt. Aanbod niet alleen voor kinderen met een taalachterstand maar ook voor andere achterstanden of problemen bij het kind of in het gezin. ITJ trof dossiers aan waarbij meerdere instellingen betrokken waren, maar daarin ontbrak een plan van aanpak met gezamenlijke doelstellingen. Ook waren kennis en deskundigheid, activiteiten, werkprocessen, informatieoverdracht en dossiervoering niet op elkaar afgestemd. Peuterspeelzaal en basisschool gebruiken vaak verschillende observatiesystemen om de taalontwikkeling te meten en instellingen werken met verschillende criteria om vast te stellen of een kind tot de doelgroep behoort; het opleidingsniveau van de ouders is bijvoorbeeld een criterium bij de gewichtenregeling op de basisscholen, maar wordt nog niet door iedereen als criterium gebruikt voor extra ondersteuning.

Aanbeveling

Zorg voor een gemeenschappelijke aanpak

Zorg dat alle betrokken instellingen een gemeenschappelijke, eenduidige werkwijze hanteren waarbij vroegtijdig signaleren en effectief aanpakken de uitgangspunten zijn. Zorg dat alle instellingen vanuit de ‘één kind, één gezin, één plangedachte’ handelen en wijs één partij aan die de regie voert.

Wat er geboden wordt aan ondersteuning, komt niet altijd terecht bij de kinderen die het nodig hebben.

Het kind centraal

Een professional

‘Het belang van het kind wordt ondergeschikt geacht aan regels, wetten en protocollen van de eigen organisatie, met name als het gaat om privacybeleid.’

Op initiatief van de lokale overheden, hebben instellingen vaak samenwerkingsconvenanten gesloten en protocollen gemaakt, waarin de rolverdeling is vastgelegd. Dit gebeurt bijvoorbeeld op het gebied van de Voor- en Vroegschoolse Educatie en bij het CJG. Meestal levert elke instelling de bijdrage waarin zij is gespecialiseerd en waarmee zij in de fase voorafgaand aan de overeenkomst al actief was. Professionals treffen elkaar in diverse vormen van casuoverleg zoals in het CJG en zorgadviesteams²⁴. In deze overleggen consulteren, adviseren en informeren zij elkaar. Ook vindt verwijzing en een ‘warme’ overdracht plaats. Zo functioneren in Roosendaal effectieve zorgadviesteams waarvan de voorschoolse voorzieningen integraal deel uitmaken.

In Halderberge is een protocol opgesteld om de samenwerking tussen de consultatiebureaus en de kinderopvang/peuterspeelzalen te verbeteren. In Tilburg functioneert het Loket Vroeghulp, Kind en Jeugd.

Het overleg tussen instanties resulteert echter niet automatisch in een gezamenlijke afstemming van het aanbod op de hulpvraag van het kind. Dat komt doordat in de praktische uitvoering de samenhang en een resultaatgerichte sturing ontbreekt. Professionals weten vaak niet van elkaar wat ze doen en er is geen totaaloverzicht. Er worden geen afspraken gemaakt over de doelen die bereikt moeten worden en de manier waarop dat moet gebeuren. Wat er geboden wordt aan ondersteuning, komt niet altijd terecht bij de kinderen die het nodig hebben. Soms krijgen kinderen wel ondersteuning, maar niet precies welke ze op dat moment nodig hebben.

Dat ziet ITJ bijvoorbeeld bij peuterspeelzalen, waar kinderen met een achterstand wel een algemeen ondersteuningsaanbod krijgen, maar geen ondersteuning die specifiek gericht is op individuele achterstand. Een gedeelde analyse van de problemen van een kind die kan dienen als uitgangspunt voor een passend aanbod, ontbreekt.

Een voorbeeld is de allochtone peuter die volledig in het Turks is gesocialiseerd, een indicatie voor VVE vanwege taalachterstand heeft en bij binnenkomst in de peuterspeelzaal hetzelfde aanbod krijgt als de autochtone peuter met een VVE-indicatie vanwege bijvoorbeeld sociaaleconomische factoren.

Informatieoverdracht

Samenwerking impliceert ook: een gestroomlijnde overdracht van informatie. Dossiers moeten van consultatiebureau naar peuterspeelzaal en vervolgens naar de basisschool worden doorgegeven, zodat instellingen elk hun taak kunnen oppakken en samen kunnen zorgen voor een doorgaande lijn van vroegtijdige signalering tot passende interventies. Dit gebeurt in de praktijk niet altijd. Een voorbeeld hiervan is de overdracht van informatie tussen het consultatiebureau en de voorschoolse voorzieningen. Het consultatiebureau heeft specifieke informatie verzameld over de taalontwikkeling van kinderen die het bureau bezoeken. De schriftelijke overdracht van gegevens tussen het consultatiebureau en de peuterspeelzaal/kinderdagverblijf beperkt zich soms tot een aanduiding van de risicocategorie op grond waarvan een VVE-indicatie is gegeven. De voorschoolse voorzieningen kunnen hier maar in beperkte mate op verder bouwen. Het komt regelmatig voor dat de opvolgende instelling weer bij nul begint, zelf het kind observeert, een diagnose stelt en het aanbod organiseert. Overdracht van dossiers als het kind doorstroomt – bijvoorbeeld van peuterspeelzaal naar basisschool – gebeurt soms wel en soms niet. Als het al gebeurt, is dat vaker mondeling dan schriftelijk, waardoor informatie verloren gaat. Medewerksters van de peuterspeelzaal slagen er niet altijd in objectieve informatie op de overdrachtsformulieren in te vullen waar de basisschool iets aan heeft.

²⁴ In een zorgadviesteam, ook wel zorg- en adviesteam of ZAT genoemd, werkt een groot aantal zorgpartners samen met de school. Zij zetten elk hun specifieke expertise en wettelijke taken in en vullen elkaar daarbij aan om goede hulp en ondersteuning te bieden bij door scholen gesignaleerde problemen bij jeugdigen en hun gezinnen. Zie ook www.zat.nl. In het primair onderwijs wordt veelal de naam zorgteam gehanteerd.

Professionals geven aan dat de privacywetgeving nog steeds een belemmering vormt bij informatie-overdracht van de ene naar de andere instelling. Zo moeten de peuterspeelzalen en de kinderopvang de kinddossiers aan de ouders overdragen als hun kind weggaat. Het is vervolgens aan de ouders om de papieren weer bij de start van het basisonderwijs aan de school te geven. Juist bij kinderen met achterstand gebeurt dit niet altijd.

Goed voorbeeld: Loket Vroeghulp, Kind en Jeugd in Tilburg

In Tilburg is veel ervaring opgebouwd met ketensamenwerking voor 0-6 jarigen bij het Loket Vroeghulp, Kind en Jeugd. Een kinderarts, orthopedagoog, psycholoog, maatschappelijk werker, jeugdarts, fysiotherapeut en logopedist werken gemeenschappelijk aan 'één gezin, één plan' onder regie van een casemanager. Professionals en hulpverleners handelen vanuit het idee dat ouders regisseur zijn van de totale levenslijn van het kind. Aangezien het om jonge kinderen gaat, zijn de ouders of verzorgers en het gezin onlosmakelijk deel van de doelgroep van het Loket Vroeghulp, Kind en Jeugd. Ouders worden beschouwd als expert in het gedrag van hun kind en maken onderdeel uit van het team vanaf de start van het proces. Alle informatie is aanwezig en in handen van het gezin.

Aanbeveling

Zet het belang van het kind centraal

Zet de hulpbehoefte van het kind (de aanpak van de taalachterstand) centraal. Datgene wat het kind nodig heeft, moet bepalend zijn voor de keus van de betrokken instellingen en hun aanbod. In die aanpak zijn de instellingsgrenzen ondergeschikt aan het belang van het kind en worden activiteiten op elkaar afgestemd en in samenhang met elkaar aangeboden.

Meetbare resultaten vaststellen

Een professional

*‘Zonder doel kun je niet scoren.
Anders gezegd, samenwerking zonder
vooraf bepaalde doelstelling gaat verloren
in enorme debatten.’*

Feiten, cijfers en concrete, meetbare resultaatafspraken zijn aangewezen instrumenten om regie te voeren. Hoe beter de problematiek in beeld is gebracht op basis van gezamenlijk vastgestelde definities, hoe beter het mogelijk is resultaten te formuleren en daarvoor resultaatafspraken te maken. Aan de hand van dat soort heldere informatie kunnen instellingen nagaan wat het effect van hun activiteiten is op het terugdringen van achterstanden. Gemeenten moeten op grond van data hun beleid evalueren en bijsturen. Zoals eerder beschreven, ontbreekt het aan inzicht in de aard en omvang van het probleem. ITJ is van mening dat juist een thema als taalontwikkeling zich ook leent voor een resultaatgerichte aanpak, omdat het niveau dat kinderen nodig hebben om te kunnen functioneren in groep 3 van de basisschool, zich goed laat beschrijven in meetbare termen. Terug redenerend is het mogelijk om ook in het voortraject meetbare resultaten vast te stellen. Ook het effect van de samenwerking tussen de verschillende instellingen op de ontwikkeling van het kind is weer te geven in concrete resultaten. Gemeenten laten te veel de mogelijkheid liggen om hierin de regie te voeren²⁵.

²⁵ Zie ook ‘Een uniforme signalering van een vermoeden van taalachterstand en een uniform follow-up beleid’, concept richtlijn november 2007, expertgroep en ‘screening op taalachterstanden en spraakstoornissen bij kinderen van 1 tot 6 jaar door de jeugdgezondheidszorg, TNO 2007.’

Aanbeveling

Formuleer meetbare resultaten

Gebruik bestaande overeenkomsten en protocollen om meetbare en concrete resultaatafspraken te maken. Die stellen de gemeente en de instellingen in staat om taalontwikkeling te monitoren en hier het beleid op af te stemmen.

De rol van de Centra voor Jeugd en Gezin²⁶ (CJG)

Een professional

‘Samenwerken met een CJG gaat niet vanzelf. Je hebt een gezamenlijk doel (visie) nodig en een gedeeld pad om daar te komen (strategie). Elkaar vertrouwen en respecteren zijn uiteraard essentieel om samenwerking tot stand te brengen. Ik denk dat een belangrijke vraag is: ‘hoe bouw je aan onderling vertrouwen en respect?’

Er liggen voor het CJG volop kansen om een bijdrage te leveren aan de lokale aanpak van taalachterstand. De CJG's richten zich op opvoedingsproblemen in brede zin en kunnen taalachterstand, die vaak geen geïsoleerd probleem is maar samenhangt met andere achterstanden, integraal benaderen. Ze vormen een logisch ontmoetingspunt voor alle instellingen, waar veel kennis en ervaring samenkomt. Vroegsignalering, preventie en het bevorderen van samenwerking zijn bij uitstek de onderwerpen voor een CJG. De rol van een coördinerend kenniscentrum wordt echter lang niet altijd waargemaakt. De rol van de CJG's verschilt per gemeente en er zijn grote verschillen in profilering. Het ene CJG profileert zich vooral als aanspreekpunt voor opvoedingsvraagstukken, het andere CJG benadrukt de verbindende en coördinerende taak in het geheel van de lokale voorzieningen. Lokale overheden en instellingen maken onvoldoende gebruik van de mogelijkheden die het CJG heeft om kinderen goed voor te bereiden op school. Omgekeerd profileert het CJG zich in veel gevallen onvoldoende. Zelfs bij uitvoerende medewerkers van de kernpartners is het niet altijd duidelijk wat het CJG te bieden heeft. Een intensievere samenwerking zal ongetwijfeld leiden tot discussie over de grenzen van de autonomie voor professionals en de begrenzing van verantwoordelijkheden. Er moeten dan ook afspraken gemaakt worden over de verdeling van de taken.

Ook naar ouders en kinderen heeft het CJG nog een taak te vervullen. Uit de gesprekken die ITJ met ouders heeft gevoerd, blijkt dat het grootste deel van hen het aanbod en de mogelijkheden van het CJG niet kent; zij maken dan ook nauwelijks gebruik van inlooppunten.

²⁶ In Zaanstad Centra Jong genoemd.

Aanbeveling

Geef het Centrum voor Jeugd en Gezin een taak bij het goed voorbereiden van kinderen op school

In de CJG's zijn de integrale jeugdgezondheidszorg en de vijf functies van het lokaal preventief jeugdbeleid opgenomen. Daarnaast vormen CJG's de schakel met bureau jeugdzorg en met de zorgadviesteams (ZAT's) van het onderwijs. Er komt dus veel expertise samen binnen deze centra. In veel gevallen is de coördinator van het CJG in dienst van de gemeente. Dit maakt het CJG bij uitstek tot de instelling die een rol kan spelen in de coördinatie van het taalontwikkelingsbeleid. Het werkveld blijkt daar positief tegenover te staan. Het CJG moet zich daarvoor wel duidelijker profileren en duidelijk maken aan professionals en ouders wat het voor hen kan betekenen. Laat omgekeerd ook zien wat ieders bijdrage is aan het CJG.

Tot slot

Er ligt een goede basis voor ondersteuning van kinderen met een taalachterstand: er is kennis, er is aanbod en er zijn partijen die het gemeentelijk beleid kunnen uitvoeren. In de uitvoering moet echter nog het nodige verbeteren en ITJ heeft hiervoor aanbevelingen gedaan aan de vier gemeenten. Het is nodig dat de betrokken partijen het eens worden over een gemeenschappelijke visie op het vraagstuk en van daaruit meetbare afspraken maken over de beste, integrale aanpak. Welke afspraken dat zijn, kan per gemeente verschillen, als het uitgangspunt maar overeind blijft: alle activiteiten moeten leiden tot een groter aantal kinderen dat goed voorbereid naar school gaat.

ITJ heeft het bestuur van de onderzochte gemeenten gevraagd om samen met ouders, professionals en andere betrokkenen de aanbevelingen te concretiseren en uit te voeren. De onderzochte gemeenten hebben toegezegd dit te doen. ITJ zal de uitvoering van de acties de komende twee jaar volgen.

De vier gemeenten hebben op 14 november 2011 in een werkbijeenkomst met ITJ gesproken over het ontwikkelen, uitvoeren en monitoren van lokaal taalbeleid voor jonge kinderen (0-6 jaar) en zijn actief aan de slag met verbeterplannen.

Meer informatie

In Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) werken vijf rijksinspecties samen: de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Inspectie van het Onderwijs, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Veiligheid en Justitie en de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid. ITJ onderzoekt maatschappelijke problemen van en door jongeren die een integrale aanpak vergen. Het gaat bijvoorbeeld om problemen als kindermishandeling, overgewicht, jeugdcriminaliteit, verslaving en armoede. ITJ onderzoekt de kwaliteit van de samenwerking van voorzieningen voor de jeugd en het resultaat van deze samenwerking voor de jongeren. In het ITJ-toezicht staat het belang van het kind voorop. Uitgangspunt is het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Dit themabericht is te downloaden van onze website, net als de rapporten die verslag doen van de onderzoeken in de afzonderlijke gemeenten. De afzonderlijke deelrapporten kunt u eveneens bestellen door contact op te nemen met Integraal Toezicht Jeugdzaken.

info@jeugdinspecties.nl
www.jeugdinspecties.nl

Postbus 19201
3501 DE Utrecht
030 230 52 88

Ontwerp: hAAi, Rotterdam

Fotografie: Hollandse Hoogte, Erno Wientjens

Alle foto's in deze brochure betreffen geen personen in de jeugdzorg en zijn uitsluitend ter illustratie.

